

Ο ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ

Υπό τοῦ κ. Κ. ΒΟΒΟΛΙΝΗ

Ἰδού, Κυρίες μου καὶ Κύριοι, ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν ἐνεφάνιζεν ἡ Ἑλληνική μας πατρις ὅτε, τῆ 22α Ἰανουαρίου - 3 Φεβρουαρίου 1830, ὑπεγράφετο ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας, τὸ ἱστορικὸν πρωτόκολλον τὸ διακηρῦσσον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας: «Αἱ κῶμαι, τὰ χωρία καὶ αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος κατεστράφησαν καὶ κατήνησαν ἐρείπια καὶ ἐρημία· ἄλλο δὲν ἔμεινεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς, εἰμὴ, ὁ ἀρχαῖος χαρακτὴρ αὐτῶν καὶ ἡ ὁμόφωνος καὶ ἀμετάθετος ἀπόφασίς των, ὅπως μὴ ὑποκύψωσιν εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ Τούρκου ἢ ἄλλου τινὸς ξένου» καίπερ «ὅλως γυμνοὶ καὶ ἄποροι ὄντες». Τὴν εἰκόνα ταύτην ὀφείλομεν εἰς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, τὸν κληθέντα νὰ διαπλάσῃ ἐκ τοῦ χάους μίαν νέαν μορφήν, νὰ συγκροτήσῃ ἐκ τοῦ μηδενὸς τὴν ἐλευθέραν πλέον Ἑλλάδα.

Ἄλλ' ἐν μέσῳ τοῦ σκότους ἐκείνου ὁ πρῶτος Κυβερνήτης δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὰς στυγνὰς διαπιστώσεις του. Πέραν τούτων ἀνεδεικνύετο δραματικῆς, ἀξίος, δηλαδή, ἡγέτης ἐλευθέρων ἀνθρώπων. Ἐγνώριζε τὸ «εὐπροβίβαστον τοῦ λαοῦ» τὸν ὁποῖον ἐκαλεῖτο νὰ διοικήσῃ, ἠτένιζε μετ' ἀκάμπτου πίστεως πρὸς τὸ μέλλον καὶ ἦτο βέβαιος ὅτι, καλῶς καθοδηγούμενον, «θ' ἀνακαλύψῃ τὸ ἔθνος τοὺς κεκρυμμένους πόρους του», τὸν «κρυπτὸν καὶ μέγαν πλοῦτον τῆς Ἑλλάδος».

Ἡ ἔννοια τῶν κεκρυμμένων πόρων, τοῦ κρυπτοῦ καὶ μεγάλου πλοῦτου τῆς Ἑλλάδος, ἦτο πραγματικὴ καὶ μεταφορικὴ. Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας δὲν ἀνεφέρετο μόνον εἰς τὸν φυσικὸν πλοῦτον τῆς πατρίδος μας, εἰς τὸν πλοῦτον τοῦ ὑπεδάφους ἢ τοῦ ἐδάφους. Ἀνεφέρετο πρωτίστως εἰς τὸν ἀστάθμητον, ἀλλὰ βέβαιον, πλοῦτον αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀνθρωπίνου πληρώματος τῆς χώρας. Πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τοὺς Ἕλληνας προσέβλεπε μετὰ πίστεως καὶ ἡ σύστασις τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἡ μυστικὴ πηγὴ τῆς αἰσιοδοξίας του.

Τοῦτο ἀκριβῶς: Ὁ πλοῦτος τοῦ ἀνθρωπίνου πληρώματος τῆς χώρας καὶ ἡ δι' αὐτοῦ ἀναζητήσις καὶ πραγμάτωσις τοῦ Ἰδανικοῦ τῆς ἐσωτερικῆς, διὰ τῆς ἐν παντὶ δημιουργίας, κατακτήσεως, ἀποτελεῖ *τὴν ἄλλην ἔκφρασιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας*.

Διότι ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα δὲν ἀνάγεται μόνον εἰς τὴν ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν τῆς χώρας. Ὄφειλομεν δ' ἐν προκειμένῳ νὰ τονίσωμεν ὅλως ἰδιαιτέρως ὅτι αὕτη, ὡς ἐπιδιώξεις, δι' ἡμᾶς τοῦλάχιστον τοὺς Ἕλληνας, οὐδέποτε εἶχε τὴν ἔννοιαν τῆς βιαίας κατακτήσεως καὶ τῆς ὑποδουλώσεως ἀλλοφύλων. Οὐδέποτε, δηλαδή, εἶχε

* Ὁμιλία ὑπὸ Κωνστ. Ἀντ. Βοβολίνη, γενομένη τῆ 30ῆ Ἰανουαρίου 1959 ἐν τῇ Αἰθούσῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας, κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐφορίας τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς.

μορφήν δυναμένην νὰ χαρακτηρισθῆ — ὅπως ἀτυχῶς πρὸ ὀλίγου μόλις χρόνου, ἔξ ἐπισήμων χειλέων, ἠκούσθη — ὡς «ἰμπεριαλιστικῆ». Δι' ἡμᾶς ὁ ἑδαφικὸς μεγαλοῦδεατισμὸς εἶχε πάντοτε ὡς περιεχόμενον τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτρώτων συνελλήνων καὶ τὴν ἐπαναφορὰν ὑπὸ τὴν ἐνιαίαν ἑλληνικὴν σκέπην τμημάτων τοῦ ἔθνικοῦ ἡμῶν ἐδάφους, στεναζόντων ὑπὸ ξένον ζυγόν. Ὅ,τι δηλαδὴ ἰσχύει σήμερον διὰ τὴν ἑλληνικὴν Κύπρον καὶ διὰ τὴν ἑλληνικὴν Βόρειον Ἡπειρον διὰ νὰ μὴ ἀναφερθῶμεν καὶ εἰς τὴν πολυφίλητον ἐκείνην χώραν, τὴν κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἀλησημονήτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ Διδασκάλου τοῦ Γένους Χρυσάνθου: «Καθ' ἡμᾶς Ἀνατολήν».

Εἰς τὸν πλοῦτον τοῦ ἀνθρωπίνου πληρώματος τῆς χώρας ἀπέβλεπε πρωτίστως καὶ ὁ ἐμπνευσμένος ἐκεῖνος κῆρυξ τοῦ μεγαλοῦδεατισμοῦ, ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος, ὅταν, λήγοντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὥριζε τοὺς «τριεῖς ἀναβαθμοὺς» τῆς Μεγάλης Ἰδέας — τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδανικοῦ ἐν τῷ συνόλω του — ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστος ἐπέχει ὡς πρὸς τὸν ἐπόμενον «τὴν θέσιν μέσου καὶ ἀναγκαίας προϋποθέσεως». Ὡς πρῶτος δὲ ἀναβαθμὸς ἐτίθετο ἡ «ἀφύπνισις τοῦ ἔθνους», ἢ προσπάθεια, τοῦτέστιν, νὰ εὕρῃ τὸ ἔθνος συνείδησιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως καὶ τῆς ἀποστολῆς του, προσπάθεια τείνουσα βασικῶς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν δημιουργικὴν κατάκτησιν. Εἴπετο, ὡς δεῦτερος ἀναβαθμὸς, ἡ ἐπιδιώξις πρὸς συγκρότησιν ἐνὸς μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ ἠκολούθει, ὡς τρίτος ἀναβαθμὸς, ἡ «πρὸς τὰ ἔξω ἀκτινοβολία τοῦ ἑλληνικοῦ», ἦν ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος ἀπεκάλει «ἐξανθρωπισμὸν ἢ ἐξελληνισμὸν τῆς οἰκουμένης» — ἦτοι ἡ παγκόσμιος ἐπικράτησις τοῦ νῦν ἀποκαλουμένου ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Αὐτὴν, τὴν ἄλλην ἔκφρασιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας ἢ τὸν πρῶτον ἀναβαθμὸν ταύτης, ὑπηρετήσεν ἀπὸ τῶν νεανικῶν του χρόνων μέχρι τοῦ θανάτου του ὁ Ἐπαμεινώνδας Χαρίλαος, τοῦ ὁποίου τὴν μνήμην ὡς ἰδρυτοῦ καὶ πρῶτον προέδρου τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς, τιμῶμεν σήμερον ἐνταῦθα, κατ' ὁμόφασιν τῆς Ἐκπαιδευτικῆς αὐτῆς Ἐφορίας, ἐπὶ τῇ ἐπισήμῳ ἑορτῇ τῆς Παιδείας.

Συντάσσοντες «Τὸ Μέγα Ἑλληνικὸν Βιογραφικὸν Λεξικὸν» τὸ παρὰ τῆς «Βιομηχανικῆς Ἐπιθεωρήσεως» ἐκδιδόμενον, εἵχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσωμεν πᾶσαν ἐκδήλωσιν τοῦ βίου τοῦ τιμωμένου ἀνδρός. Καὶ νὰ τὸν ἴδωμεν ἀμετακινήτως ὑπηρετοῦντα τὸ ἰδανικὸν τῆς ἐσωτερικῆς, διὰ τῆς ἐν παντὶ δημιουργίας, κατακτήσεως. Ἀφιέρωσε, κατὰ τρόπον γεννῶντα ἀληθῆ θυμασμασίων, ἑαυτὸν εἰς τὴν συνεχῆ ἀναζήτησιν τοῦ τελείου τύπου τοῦ Ἑλληνικοῦ εἶναι καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πράττειν τοῦ εἶναι καὶ τοῦ πράττειν, ἅτινα κατὰ εὐτοσχῶτατον ὄρισμὸν ἀποτελοῦν: «Τὸν ὕψιστον σκοπὸν τῆς βουλήσεως, τὸν ἀναποκρινόμενον πρὸς τὴν Ἰδέαν καὶ τὸν ρυθμίζοντα τὸν βίον, καὶ τὸν καθ' ἕκαστον ἀτόμον καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου».

Ὁ σχών, ἐν ἔτει 1943, τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἰδρύσεως τῆς τότε Ἀνωτέρας καὶ νῦν Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς Ἐπαμεινώνδας Χαρίλαος, κατὰ γόμενος ἀπὸ τὴν Αἶνον τῆς Θράκης, ἐγεννήθη ἐν Γαλαζίῳ (Γαλατσίῳ) τῆς Ρουμανίας τῇ 29ῃ Νοεμβρίου 1874 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθῆναις τῇ 23ῃ Νοεμβρίου 1947. Ὑπῆρξε δὲ εἰς ἐκ τῶν βασικῶν δημιουργῶν τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας

καὶ ἀληθῶς πρωτοπόρος τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου τοῦ τόπου.

Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἤρχισεν ἀνδρούμενος δὲν ἦτο ρομαντικὴ καὶ ἄγονος, ὡς ὑπὸ τινῶν χαρακτηρίζεται. Ἐναντι τῶν πολλῶν καὶ τότε μακαρίων, ὑπῆρχον καὶ οἱ πολλοὶ ἐπίσης ἀνήσυχτοι. Ὁ Ἐπαμεινώνδας Χαριλάος δὲν ἀνῆκε εἰς τὴν τάξιν τῶν πρώτων. Ἦτο ἀνήσυχτος καὶ συνεπῶς δημιουργικὸς. Ἦδη, καὶ σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, τὰ ἐρείπια καὶ αἱ ἐρημίαι ἐξέλιπον σταθερῶς. Ὁ πλοῦτος τοῦ ἀνθρωπίνου πληρώματος τῆς χώρας ἀπέδιδε. Τὰ ὀργανωθέντα τέσσαρα καὶ μοναδικά, ἀτυχῶς Ὀλύμπια : Τὰ τοῦ 1859, τὰ τοῦ 1870, τὰ τοῦ 1872 καὶ τὰ τελευταῖα τοῦ 1888 ἀπεδείκνυον ὅτι τὸ ἔθνος, ἀφυπνιζόμενον, ἠδύνατο νὰ ἐπιτελέσῃ θαύματα : Καὶ ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῆς καλλιέργειας τῆς γῆς καὶ ὑπ' αὐτὴν τῆς προσπάθειας, πρὸς δημιουργίαν βιομηχανίας ἢ ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου καὶ ὑπὸ ἐκείνην τῆς ἀνυψώσεως τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Πιθανὸν πάντα ταῦτα νὰ μὴ εἶχον συστηματοποιηθῆ καὶ νὰ μὴ ἐνεφάνιζον τὴν ἀπαραίτητον ὀρθολογικὴν ὀργάνωσιν. Τοῦτο ὅμως φεῦ! Συμβαίνει καὶ σήμερον, πολλὰς δεκάδας ἐτῶν ἔκτοτε, ὡς ἄριστα ἀναπτύσσει καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἀξιολογωτάτῃ μελέτῃ του τῇ ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέα Ἐποχὴ — Νέα Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδανικὰ» ὁ κοσμήτωρ τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς, Στρατῆς Παπαϊωάννου.

Ἡ ἐποχὴ τῆς ἐνάρξεως τῆς δημιουργικῆς σταδιοδρομίας τοῦ Ἐπαμεινώνδα Χαριλάου ὑπηρετεῖ καὶ τοὺς τρεῖς ἀναβαθμοὺς τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Ὁ ἴδιος τάσσωσιν ἑαυτὸν εἰς τὴν διακονίαν τοῦ πρώτου ἀναβαθμοῦ, τῆς ἐσωτερικῆς κατακτήσεως, καὶ ἐπιδιδόμενος εἰς νεαρὰν ἡλικίαν καὶ παρὰ τὰς νομικὰς σπουδὰς του, εἰς τὴν μελέτην τῆς Χημείας καὶ δὴ τῆς βιομηχανικῆς τοιαύτης, ἔλεγε : «Θέλω νὰ γίνω βιομήχανος, ὄχι διὰ ν' ἀποκομίσω κέρδη, ἀλλὰ διὰ νὰ προσφέρω ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα μου». Ἠκολούθησε δὲ πιστῶς καθ' ὅλον τὸν βίον του, τὸν ὃν ὁ ἴδιος ἔθεσε κανόνα : Ἐγένετο βιομήχανος, προσέφερε πολλαπλᾶς ὑπηρεσίας εἰς τὸ κοινωνικὸν σύνολον, ὠφέλησε τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα καὶ δὲν ἀπέθανε πλούσιος.

«Τὸ πάθος τῶν ἔργων» — ἐγράφη ἐπιγραμματικῶς διὰ τὸν ἄνδρα — «ἦτο τὸ πάθος τῆς ὑπάρξεώς του. Καὶ τοῦ πάθους τούτου ἀπότοκοι αἱ ἐπιτυχίαι καὶ αἱ ἀτυχίαι του. Μὲ κίνητρον τὸ πάθος τῶν ἔργων, ἴδρυσεν πλῆθος ἐπιχειρήσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι ἠτύχησαν καὶ ἐξηφανίσθησαν, πολλαὶ ἐσταδιοδρομήσαν καὶ ἐσταδιοδρομοῦν — καὶ ἐκ τούτων πάλιν ἐλάχισται διετηρήθησαν ὑπὸ τὸν προσωπικόν του ἔλεγχον. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἄλλοτριαν κατοχὴν τὰ ἔργα του διετήρησαν τὴν ἰδικήν του σφραγίδα. Καὶ ἐνῶ δὲν ἔμενε παραγωγικὸν πεδίων ἐν τῇ χώρᾳ, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ διεχύθῃ ἡ προσπάθειά του, δὲν συνεσώρευσε θησαυρούς. Δὲν ἀφῆκε τοὺς ἰδικούς του πλουσιωτέρους ἀπὸ ὅ,τι ἦτο ὁ ἴδιος, ὅταν ἐξεκίνησε».

Δὲν ἤρχισε δὲ τὴν σταδιοδρομίαν του ὡς πλούσιος. Τὴν ἤρχισε, δεκαεπταετῆς μόλις, ὡς ὑπάλληλος τῆς τότε ὑφισταμένης Τραπεζίης «Βιομηχανικῆς Πίστεως τῆς Ἑλλάδος», ἐνῶ συγχρόνως ἐφοῖτα εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, ἐξηγόραζε, διὰ δανεισμοῦ, μετὰ τοῦ Νικολάου Κανελλοπούλου τὸ ἐν Ἐλευσίνῃ σαπωνοποιεῖον καὶ ἐλαιουργεῖον τῶν «Λυσάνδρου Ἐμ. Χαριλάου — θείου του — καὶ Ράλλη», διὰ νὰ

συγκροτήση τὴν πρώτην ἑταιρίαν τοῦ «Ε. Χαρίλαος καὶ Ν. Κανελλόπουλος», τὴν νῦν ὑφισταμένην. Ἐξ ἔτη μετὰ ταῦτα ἴδρου μετὰ τοῦ Λεοντίου Οἰκονομί-
δου, τὴν ἐν Ἑλευσίνι ἐπίσης, «Οἰνοποιητικὴν καὶ Οἰνοπνευματικὴν Ἑταιρίαν Ε.
Χαρίλαος καὶ Σία».

Ὁ ἐξ Αἴνου τῆς Θράκης μεγαλοῦδεάτης ἤρχισε καὶ συνέχιζε τὴν πορείαν
του διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατάκτησιν τῆς χώρας. Ὁ ἀνήσυχος ἐμάχητο, ἐπεκράτει
καὶ ἐδημιούργει. Πέντε ὀλόκληρα ἔτη διέμεινε μονίμως ἐντὸς τοῦ ἐν Ἑλευσίνι
ἐργοτασίου του: Ἐξεπαίδευεν αὐτοπροσώπως τοὺς ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ἐργα-
σίαν του τεχνίτας, ἐδίδασκε τὰ στοιχειώδη γράμματα εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀναφα-
βήτους καὶ ὑπέστη σοβαρώτατα ἐγκαύματα, διασωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος ἐκ τοῦ
θανάτου, ὅταν ἄνευ βοηθείας χημικοῦ τινος, ἐπεδίδετο εἰς ἐργαστηριακὰς ἐρεῖνας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ ἑλληνικὸν λεξιλόγιον δὲν εἶχε πλουτισθῆ διὰ
τῆς νεοκόπου συνθέτου λέξεως: Ὑποανάπτυκτος, ἦν ἀλλοίμονον! καὶ κατὰ τὴν
κοινῶς δοθεῖσαν ἐρμηγείαν, μετὰ τόσου ἐνθουσιασμοῦ ἐνεστερνίσθησάν τινες
ὥστε δι' ἑαυτοὺς μὲν νὰ τὴν καταστήσουν τίτλον τιμῆς, διὰ τὴν ἰδικὴν μας δὲ
ἐποχὴν θλιβερὸν σύμβολον. Ὑπῆρχον βεβαίως, καὶ τότε ὑποανάπτυκτοι ἄνθρω-
ποι ὡς μεμονωμένα ἄτομα, ἀλλὰ δὲν ἐπεδίωκον νὰ προσάψουν τὸ ἴδιον αὐτῶν
μειονέκτημα εἰς ἓνα ὀλόκληρον λαὸν — λαὸν σφριγῶντα καὶ πλήρη ἱκανοτήτων.

Ἐκτοτε ἢ πρὸς τὰ ἔμπροσ πορεία τοῦ Ἑπαμεινώνδα Χαριλάου ὑπῆρξε ὀρ-
μητικὴ: Ἡ «Ἑταιρία Οἴνων καὶ Οἰνοπνευμάτων» — τὸ ἐθνικὸν τοῦτο ἐπίτευγμα
τοῦ ἀνδρός — ἔσωξε χιλιάδας σταφιδοπαραγωγῶν ἐκ τῆς πείνης, ἐγέννα τὸν πανελ-
λήνιον θαυμασμόν καὶ προεκάλει τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ τότε κυρίου φορέως τῶν
ἀπόψεων τῆς κοινῆς γνώμης, τοῦ ὡς πατρός τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς δημοσιογρα-
φίας θεωρουμένου Βλασίου Γαβριηλίδου. Ἐχαρακτήριζε δ' οὗτος τὸν Ἑπαμει-
νώνδα Χαρίλαον «ἠλεκτρικὴν συστοιχίαν, στρατηγικόν, ἀκαταπόνητον, δυνατόν,
ἐνεργητικόν, γνωρίζοντα τί θέλει, γνωρίζοντα τί κάμνει, γνωρίζοντα ποῦ πηγαί-
νει καὶ, πρὸ παντός, γνωρίζοντα νὰ διοικῇ, ὄχι μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ ὑποθέ-
σεις, πράγματα, ἔργα καὶ ἐργασίας», διὰ νὰ καταλήξῃ: «Εἶναι ἐκ τῆς τάξεως
τῶν κατακτητῶν».

Σειρὰ ἄλλων πολυποικίλων δημιουργικῶν ἔργων καὶ προσπαθειῶν ἀκολου-
θεῖ: Ἡ ἴδρυσις τῶν Συνεταιρισμῶν Ἀμπελοκτημόνων Ἀττικῆς, ἢ ὑπουργία
του ἐπὶ τοῦ Ἐπισιτισμοῦ κατὰ μίαν ἐκ τῶν δυσχερεστέρων περιόδων τοῦ Ἐθνους,
ἢ ἴδρυσις τοῦ Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ
ἑλληνικοῦ τμήματος τοῦ Διεθνοῦς Ἐπιμελητηρίου, ἢ ἴδρυσις τῆς Ἀσφαλιστικῆς
Ἑταιρίας «Πρώτη», ἢ ἴδρυσις τοῦ «συνοικισμοῦ Χαριλάου» ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἢ
ἴδρυσις τῆς «Τραπεζῆς Βιομηχανίας», ἢ ἴδρυσις τῆς «Ἀνωτάτου Ἑταιρίας Σιδη-
ροδρομῶν Μακεδονίας», ἢ ἴδρυσις τῶν «Ψυγείων Πειραιῶς» καὶ τῶν «Ψυγείων
Θεσσαλονίκης», ἢ προεδρία του ἐν τῷ «Ταμείῳ Περιθάλψεως Προσφύγων» ὑπὸ
τοῦ ὁποίου ὠκοδομήθησαν οἱ τότε συνοικισμοὶ καὶ νῦν πόλεις τῆς Νικαίας, τῆς
Νέας Ἰωνίας καὶ τῆς Νέας Φιλαδελφείας, ἢ συγκρότησις τοῦ Ἀ' Πανελληνίου
Συνεδρίου Βιομηχανίας καὶ Ναυτιλίας, ἢ καθηγεσία του ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ
Ἐμπορικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν, ἢ ἐπιδιώξεις του πρὸς ἴδρυσιν ἐγγχωρίου
πολεμικῆς βιομηχανίας, ἢ ἐφοπλιστικὴ του ἐπίδοσις, ἢ συγκρότησις τῆς Ἑταιρίας

«Ηνωμένοι Παραγωγοὶ Οἴνων καὶ Οἰνοπνευμάτων, τῆς Ἑλλάδος, ὁ Βόσχος», ἡ Ἴδρουσις τῆς Γεωργικῆς Ἑταιρίας Λεσινίου τῆς ἀξιοποιησάσης 40.000 ἀγόνων καὶ ἑλωδῶν ἕως τότε στρεμμάτων, τὸ ἔργον του ἐν τῷ πρώτῳ διοικητικῷ συμβουλίῳ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἡ συμβολή του εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς Διαρκοῦς Ἐκθέσεως Ἑλληνικῶν Προϊόντων, τὸ ἔργον του ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ κατανομῆς πρώτων ὑλῶν τῆς Βιομηχανίας, τὸ Νομοπαρασκευαστικὸν ἔργον του ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐγένοντο αἱ τροποποιήσεις τοῦ ἀπὸ τοῦ 1835 ἰσχύοντος ἕως τότε ἐμπορικῶν νόμου, τὸ ἔργον του ὡς προέδρου τῆς Ἑταιρίας Χημικῶν Προϊόντων καὶ Λιπασμάτων, αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐπίσημοι ἀποστολαὶ του εἰς τὸ ἔξω-τερικὸν πρὸς ἐπίλουςιν ἑλληνικῶν οικονομικῶν προβλημάτων, ἡ προεδρία του ἐν τῷ Κολλεγίῳ Ἀθηνῶν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του (1925) μέχρι τοῦ θανάτου του — καὶ ταῦτα διὰ ν' ἀναφέρωμεν μόνον, ἀδρότητα, τὰ κυριότερα ἐκ τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς δημιουργικῆς πορείας τοῦ Ἐπαμεινώνδα Χαρίλαου. Ἐὰν τις κοπιᾷ ἐν ἀπαριθμῶν ἐπιτροχάδην σειρὰν ἔργων ἐνὸς ἀνδρός, ἐρωτᾶται ποῖα ἰκανότης θὰ ἔπρεπε νὰ χαρακτηρίζῃ τὸν πράξαντα ταῦτα κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκ τοῦ βίου διελεύσεως. Μέγα ἀληθῶς τὸ στοιχεῖον τοῦ κρυποῦ πλοῦτου τοῦ ἀνθρωπίνου πληρώματος τῆς χώρας.

Ὅτι ἔζησεν ὁ Ἐπαμεινώνδας Χαρίλαος ἐνσαρκώσας ἐν τῇ ἐποχῇ του τὸν πρῶτον ἀναβαθμὸν τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ὅτι οἱ πάντες καθ' ἡμέραν ζῶμεν, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα συμπτώσεων, οὔτε τί τὸ τυχαῖον. Οὔτε μόνον ἀπλῆ συνέχεια τῶν ὄσων προηγήθησαν. Δι' ἓνα ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων, δι' ἓν ἕκαστον τῶν συμβαινόντων, ἀφετηρίαν ἀποτελεῖ ἡ συνείδησις, ἡ ἐσωτερικὴ, δηλαδή, ἐπίγνωσις τῶν ἰδίων σκέψεων, τῶν ἰδίων δυνάμεων καὶ τῶν ἰδίων πράξεων. Τοῦτο — ἡ ἀφύπνισις καὶ ἡ ἐκ τῆς ἀφύπνίσεως δημιουργία συνειδήσεως — τὸ πράγματι αὐθυπόστατον, τὸ ἔχον τὴν ἔδραν ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ἀποτελεῖ τὸν μέγαν ἐν τῷ βίῳ ὁδηγόν, τὴν Μεγάλην Ἰδέαν. Ἐκεῖθεν ἡ ἐκκίνησις. Διὰ νὰ φθάσωμεν ὅμως εἰς τι καθωρισμένον καὶ ἐν ἀνθρωπίνῳ πάντοτε, μέτρον, πλήρες ἀποτέλεσμα, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ προηγηθῇ πλέγμα ὀλόκληρον συνδρομῶν προσπαθειῶν. Νὰ καταβληθοῦν ἐξαντλητικοὶ διαρκεῖς μόχθοι. Νὰ ἀναλωθοῦν ψυχικαὶ, πνευματικαὶ καὶ μυϊκαὶ καταβολαί. Νὰ συλληφθοῦν ἰδέαι, ἐξ ὧν μάλιστα, αἱ πλέον γόνιμοι, αἰφνιδιάζουσιν συνήθως τοὺς πολλοὺς, ὡς φανταστικαὶ καὶ ὡς χίμαιραι. Διότι καὶ τῆς οικονομικῆς ἐνεργείας αἱ πηγαί, ἔχουσιν καὶ αὐταὶ τὰς ῥίζας των εἰς τὸ πνεῦμα. Οὔτε ἡ φύσις οὔτε ὁ ἔγγειος, οὔτε τοῦ ὑπεδάφους ὁ ῥεῖσας κινεῖται, ἐνεργεῖ ἢ παράγει ἀφ' ἑαυτοῦ, τρόπον τινὰ αὐτομάτως. Ὑπνώτει ἀπλῶς καὶ ἀδρανεῖ, μέχρις ὅτου, τὸ ζῶν ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὸ ἐλεύθερον, ἀποφασίσῃ τὴν ζωοποίησιν καὶ τὴν ἐνεργοποίησιν. Ὅτι ἰσχύει διὰ πᾶσαν ἐκφανοῖν δημιουργίας, ὁ αὐτὸς νόμος, αἱ αὐταὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐνεργοῦν εἰς τὸν καλλιτέχνην, κυβερνοῦν καὶ διέπουν, ἀπαραλλάκτως, καὶ εἰς τὴν σφαῖραν τῆς οἰκονομίας. Καὶ ἐδῶ ἡ φαντασία, ἐμπνεομένη, συλλαμβάνει ἔπειτα δὲ ἡ πραγματώσις. Καὶ ἐδῶ τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀνθίστανται καὶ ἀντιμάχονται, εἶναι τὰ ἴδια. Καὶ ἐδῶ αἱ αὐταὶ ἀνησυχίαι, αἱ αὐταὶ ἀποθαροῦνσεις, αἱ αὐταὶ ἀποκαρδιώσεις. Καὶ ἐδῶ οἱ πολλοὶ μάχονται, οἱ πλείστοι ἠττῶνται, νικοῦν δὲ οἱ ἐκλεκτοὶ — οἱ κατὰ συνείδησιν μεγαλοῖδεαται.

Ἡ συνείδησις ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον ἐπίτευγμα τῆς ἄλλης ἐκφράσεως τῆς Μεγάλης Ἰδέας, τὸ βασικὸν στοιχεῖον τῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ κρυπτοῦ καὶ μεγάλου πλοῦτου τοῦ ἀνθρωπίνου πληρώματος τῆς χώρας. Μόνον οὕτω — διὰ τοῦ κατὰ πλήρη συνείδησιν εἶναι καὶ πράττειν — τὰ ἔρεπια ἐξαφανίζονται καὶ αἱ ἐρημιαὶ ἀνακτοῦν τὴν ζωὴν.

Εὐχαριστῶ ἀπὸ μέσης καρδίας τὴν Ἐκπαιδευτικὴν Ἐφορίαν τῆς Ἀνωτάτης Βιομηχανικῆς Σχολῆς διὰ τὴν τιμὴν ἣν μοι ἐπεφύλαξεν ἀναθέτουσα εἰς ἐμὲ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ πανηγυρικοῦ κατὰ τὴν σημερινὴν ἐπίσημον ἑορτὴν τῆς Παίδειας, τὴν συμπύπτουσαν μὲ τὸν παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἑορτασμὸν τῆς μνήμης τῶν τριῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν: Τοῦ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου τοῦ ἐκ Ναζιανζοῦ καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀληθῶς ἡ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ καὶ εἰς τοὺς τρεῖς αὐτῆς ἀναβαθμοὺς συνθέτει τὴν θανμαστὴν ἐνότητα τῆς ἱστορίας μας καὶ συνδέει τοὺς νεκροὺς μὲ τοὺς ζῶντας. Τὴν Μεγάλῃν δὲ Ἰδέαν προέβαλον ἀπὸ ἄλλης σκοπιᾶς οἱ χρυσοὶ ὄντως λόγοι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, οἵτινες, θὰ ἠθέλομεν, ἂν ἀκουσθοῦν καὶ ἐδῶ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην. Ἐὰν εἰς αὐτοὺς ἀντικαταστήσωμεν τὴν λέξιν Ἐκκλησία μὲ τὴν λέξιν Ἑλλάς — καὶ εἶναι τόσον συνυφασμέναι αἱ δύο αὐταὶ λέξεις καὶ αἱ ἐννοιαὶ των καὶ ἐν τῇ ἐκφράσει τοῦ μεγαλοῦδεατισμοῦ — τότε καὶ σήμερον καὶ πάντοτε εἰς τὸ διηγεῖσθαι τὴν αὐτὴν εἰκόνα θὰ ἔχωμεν: «Πόσοι ἐπολέμησαν τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ πολεμήσαντες ἀπώλοντο· αὕτη δὲ ὑπὲρ τὸν οὐρανὸν ἀναβέβηκε. Τοιοῦτο ἔχει μέγεθος ἡ Ἑλλάς. Πολεμουμένη νικᾷ· ἐπιβουλευομένη περιγίγνεται· ὑβριζομένη λαμπροτέρα καθίσταται· δέχεται τραύματα καὶ οὐ καταπίπτει ὑπὸ τῶν ἐλκῶν· κλυδωνίζεται, ἀλλ' οὐ καταποντίζεται· χειμάζεται, ἀλλὰ νανάγιον οὐχ ὑπομένει· παλαίει οὐχ ἡττᾶται».

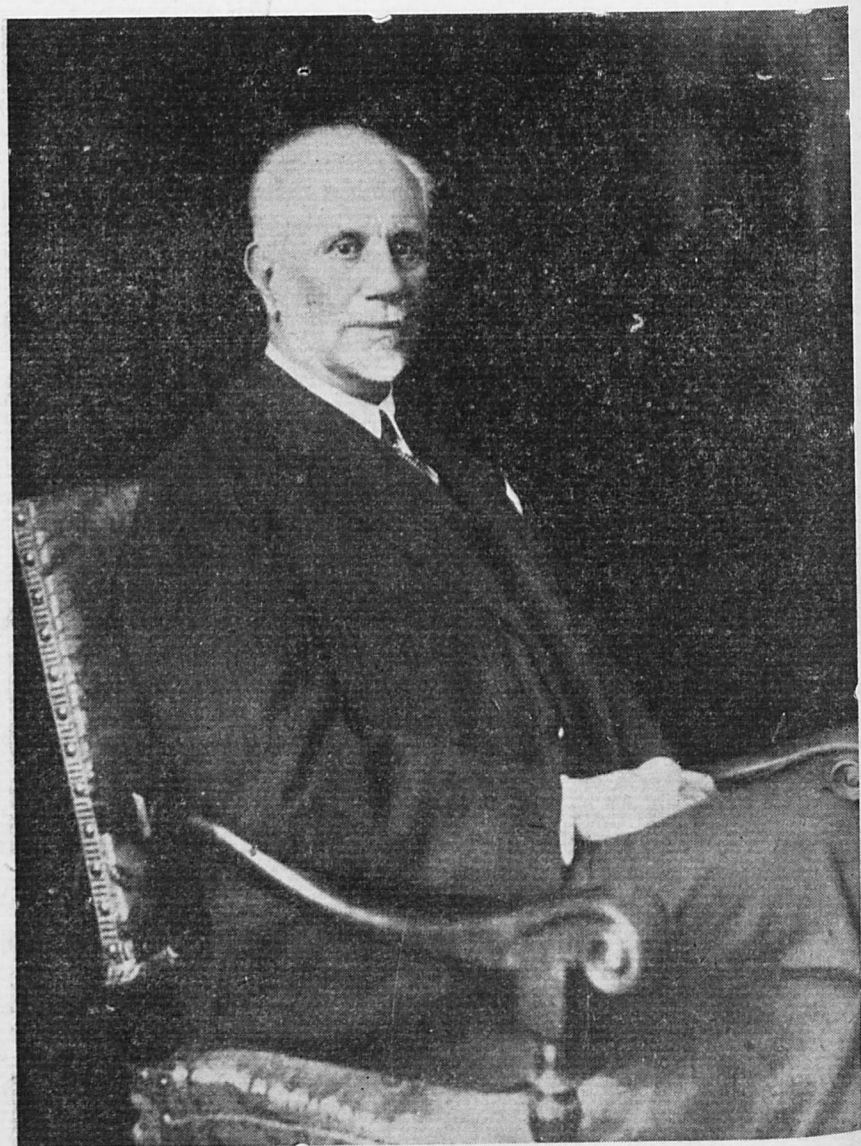
Κυρίες μου καὶ Κύριοι. Ὁ Μέγας καὶ κρυπτός πλοῦτος τοῦ ἀνθρωπίνου πληρώματος τῆς χώρας οὐδέποτε θὰ ἐκλείψῃ. Μὴ διστάζομεν νὰ ἐκδηλώσωμεν τὴν προσήλωσίν μας καὶ εἰς τοὺς τρεῖς ἀναβαθμοὺς τῆς Μεγάλης Ἰδέας, καὶ μὴ λησμονῶμεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν τὴν θεμελιώδη σημασίαν τοῦ πρώτου. Μόνον οὕτω δυνάμεθα νὰ ἀτενίζωμεν πάντοτε αἰσιοδόξως πρὸς τὸ μέλλον. Ὁδηγὸς ἄς εἶναι ἡ συνείδησις τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀποστολῆς ἡμῶν. Ἐστω δὲ ἀμετακίνητος ἡ ἐπ' αὐτῶν πίστις μας.

ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

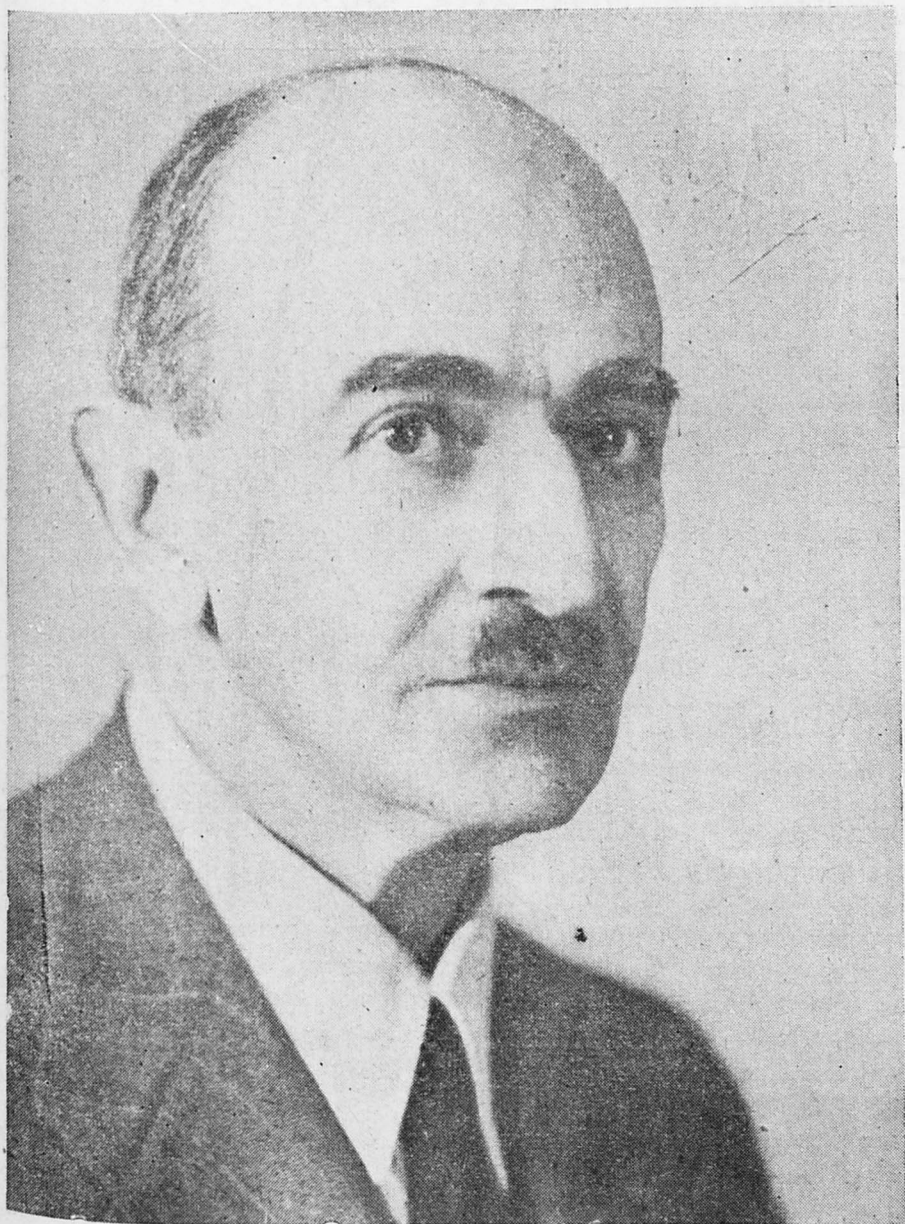
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

(1864 - 1936)

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΣ

(έγεννήθη τήν 25ην Σεπτεμβρίου 1876)

ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΧΑΡΙΛΑΟΣ

(1874 - 1947)